

A rend bennünk születik

1. Az ember mintha a XXI. században is főképpen a rend, a nyugalom a harmónia után áhítoznék. Mielőtt meggondolnánk ennek az állításnak az igazát, szögezzük le: tiltakozás esetében sem válaszolhatjuk, hogy ez a vélemény régies, fölszínes, elnagyolt. Az embert valóban áthatja a vágyakozás a jó létérzet alapjának tartott e három állapotra. De meg kell kérdeznünk magunktól: milyenek vagyunk, hogy vágyakozásunk oly meddőnek látszik? Mi a rend, miért hiányzik annyira mindemből? Milyen az az ajánlgatott nyugalom? Hát az a harmónia, nem a létunalom kertjének lehelete csak? Milyen, milyenné lett, tették azt a modern embert, aki egy valójában sosem létező életmód ideálképe után sóhajtozik? S majd végül azt nézzük meg: amire vágyakozunk, hogyan teljesülhet? Mit kell tennünk ezért? Mit nem szabad tennünk ellene? Annyi már most is bizonyos: itt nem izlésbeli, hanem voltaképpen ontológiai, az ember származásából egyenesen következő dolgokat bolygatunk. Egyszerűen azt mondjuk: az ember élni akar. Jól, azaz helyesen élni. Mint ahogy mindig erről beszélünk, ha az ember létezőként kerül szóba.

S akkor csak mint emberiség kerülhet szóba. Az ember bárminemű vágyakozásában létezésének alapfeltételei, a jövője vagy ellehetetlenülése lappang. Vele és róla tehát csak drámai egyenességgel, súlyosan, életbevágóan, mindig veszélyeztetett kilátásait latolgatva lehet, szabad és érdemes szólni. Óvóan, a „pártját fogva”, de figyelmeztetve: se kicsiben, se nagyban nem babra megy a játék. Különben „Mit nyöszörögsz? nem akarsz halni? [...] nem is nagyon kell már akarni, / Akaródik ez nélküled, / Agyadban bár égő hodályba zárt / Riadt baromként bőg a réműlet”, írja József Attila *Magyarok* című versében. Ne legyen igaza. Ha az ember nem élő, aranyfedezetű, tetszerű szavakat kap magáról, hazugságok, ámitás nélkül, akkor – akár karácsonyi díszcsomagolásban, fölmasnizva – a pusztulását adjuk sorsaként a kezébe.

2. Igen, ma mind inkább olyan világot élünk, amikor az autonóm ember önmagát fölhatalmazva s megszervezve a fölhatalmazáshoz a tömegeket irányító s eltartó anyagi forrásokat (pénzt), s velük a hatalmat mint valami megbízást, eltartottjainak a sorukat nyújtja át. Minden eddiginél nagyobb felelősség ez. A világ erősei, hatalmasai tárgyas(nak látszó) intézkedések formájában s ürügyén az emberi lényeg, a psziché, a bensőség, a titoknak nevezhető személyes mivolt, egyediség és egyéniség fölött is döntéseket hoznak, kell hozniuk. Vagyis szó szerint és szimbolikusan is jobbra állíthatják a boldogokat, balra a (legtöbbször lelki szegény, tehát ártatlan) kisemmizetteket, az örök tragikusokat. Az ember kísérletei ellenére sem lehet Isten, de isten nagyon is

lehet. És paradox módon, valamilyen fokon mindenki az. Ezért az elkerülhetetlen kiválasztatottságnak, kiválasztódásnak alapkövetelményei vannak. Minimum az ember biztos és intuitív ismerete. Karakterének jó és igazságos megítélése. Gondoskodó – igenis, gondoskodó! – irányítása. S egyidejűleg személyének, képességeinek tisztelete és alkalmazása. Szükségleteinek kielégítése. S neki magának mind erkölcsi, mind anyagi jellegű fölemelése. Mert ha valaki egy isten helyzetébe jutott, juthatott, legyen isteni. Ezt megköveteli az ő méltósága (s nem az ereje), s az irányítottak, a gondoskodásra szorulóknak iránti méltányossága. Bizonyos értelemben mindenki gondoskodásra szorul. Kivétel nélkül. És bizonyos értelemben mindenkinek gondoskodnia kell valakiről; kivétel nélkül.

Az élhető, korántsem harmonikus világban tehát mindenki egyszerre gondozott és gondozó. Ebben villan föl Isten igazságának egyetemessége. Igaz, csak egy pillanatra, de föl villan. Mert aztán nyomban jönnek az ember diszkriminatív megoldásai. Mégis, nem járunk most túl messze attól a „szférától”, amely a világot átfogó szeretetként foszforeszkál. *Conditio, sine qua non...* Beleértve a töről metszett világgazdasági alapokat, sikereket és sikertelenségeket, a társadalmi, a földrajzi, az áthagyományozott történeti örökségeket, a váratlan, kiváltságos vagy elsötétült helyzeteket; mindent és mindenütt. Ha én ember vagyok, akkor a hozzám hasonló is emberek. Minden kor, történelmi időszak vagy világhelyzet akkor kezd átnevesedni, eliszaposodni, szétmállani, ha tartósan vagy véglegesen feledkezik meg erről az alaptényről... Az elnöki rezidenciákon nemcsak velencei tükör szükségeltetik, visszapillantó tükör is.

3. Minél magasabb szintű, szétterülő, általános valamilyen rend, annál kisebb dolgok jelenítik meg. Például az emberszeretetet egyetlen haldokló megbékéltetése. A közbiztonságot a feyvertelen rendőr. A szerelmet a szerelmesek szótlansága. Isten szeretetének uralmát a mustármag. Egy remekművet az azonnali, de rejtőző különössége. A tiszta jót a tapintat... Rend-e az, amiből ezek s a hozzájuk sorolható apró jel kiveszett, kiveszni látszik? Vagy ha megvannak benne, színtelen közönyben bukdácsolnak? Vagy ha fölfigyelnek rájuk, csak azért, mert szokatlanok? Milyen rend lehet az, amely azért jön létre, mert bárki, bárkik elvárják? Az igazi rend bennünk születik meg. Kiárad az emberből, s terjed, átragad, hódít titokban. Mindinkább terjed, annál láthatatlanabb, mégis termékeny a szellemben, fizikailag s technikai leleményekben. Ahol ilyen rend van, ott nincs hiány. Nincs keserűség, rombolásvágy, maró s gyilkos irigység, ott a kreativitás hat át mindent. A kreatív ember egyszerre fordul befelé s kifelé. Itt nincs esélye az érdekek mindig primitív eszközökkel megvívott háborújának. Mert a kiszámíthatatlan növekedés mindennél izgalmasabb. Aki növekszik, szereti, ha mások is növekednek. Egyetlen fejlődés van a rendben – mind mélyebben látni, észlelni a virágjában kibontakozó dzsungel fölülmúlhatatlan szépségét. A rend szép. Szépsége abban gyökerezik, hogy legkisebb rendnek is köze van a legnagyobbhoz.

Heisenberg azt írja, hogy a – mindennapi – valóság mélységeinek megismerése követeli tőlünk, hogy kérdéseket tegyünk föl a Világmindenséget szervező és hordozó lényegi rendnek. Mivel a Rend egyetemes, e kérdéseket nemcsak a tudósok-

nak kell föltenniük, hanem (a személyiségként létező) minden embernek. „Hogy kapcsolatba lehet-e vele lépni oly közvetlenül, mint egyik embernek a másikkal? Ha így kérdezel rá” – írja a barátjának – „én igennel válaszolok.” Lehet, hogy a minden emberit kikezdő rendtelenség, rend nélküliség abból ered, hogy az embernek nincs személyes kapcsolata a világ lényegi rendjével? S ez a hiány okozza az összeziláló, fölforgató, kapkodó, örökös nyugtalanságot? S a nemzetközi, etnikai, törzsi hánykolódás teszi lehetetlenné a harmonikus együttműködést a világban? Heisenberg szerint a keresztény hit nem más, mint a Lényegi Rend spirituálisan irányító, sugalló, objektíváló ereje, s ezért gyógyítani is képes a rendtelenség okozta sebeket s fájdalmakat. Innen a remény: a Rendnek s eredményeinek el kell jönniük. Különben csak diktátumok vannak. S diktatúrák.

4. „...adjátok meg – tehát – a munka örömét, / adjátok kedvet, nékem nem elég / a munkabér, a munkaerő ára!”, kiált József Attila (*Majd emlékezni jó lesz*). Emberi életet követel. Nem elég törvényeket hozni. A törvény „mindig fölfeslik valahol”. A kiszolgáltatott egzisztencia arra törekszik, menekül, hogy a szívig hatoló rend eleme, tagja legyen, így talál benne védelmet. Vagyis nem gyöngesége az embernek, hogy nem tud „mást, mint szeretni, / görnyedve” terhei alatt, hanem a legfőbb ereje (*Eszmélet*). Az a rend, amelyet mint létbeli harmóniát sürget s követel a szeretetében élő ember, nem azonos az erősek követelte renddel. Az előbbi – tudva-tudatlan – transzcendens. Az utóbbi nyers vagy kevésbé nyers érdekvédelem. Az előbbi vágy, az utóbbi erő. Itt egyensúlyt kell teremteni. Nélküle a vágy folytonos kielégületlenségében félelmetes erővé válhatik, s ez pusztít, törzúz. „A kétoldali erőket” az egyensúly „nyugtatja le”, s „nullázza le” az erőszakot. Egyensúlyt pedig csak igazságossággal lehet teremteni. De nem egyes fontosnak mondott személyek kérdéses igazságérzetével, hanem csak a minden élő kötelező Igazsággal. Mely számon kér, és nem vitatkozik, de „mindig menekül a győztesek táborából”, teszi hozzá Simon Weil. Az egyetlen legitim hatalom az Igazság, mely minden más hatalom fölött áll, legyen az szellemi, erkölcsi vagy politikai. S mivel a földi hatalom mindig olyan társadalmat ural, amelyben győztesek és vesztesek élnek (Platón: *Politika*), „csak vallásos legitimitás létezik”. Vagyis – Weil értelmezése szerint, leegyszerűsítve – a Totális Valóság egyetemes, horizontális és vertikális elfogadása érvényesül így, nem jól fölfogott érdekként, hanem az emberi élet tétjeként. Az ilyen legitimitásban az ember a maga rangján engedelmeskedik. „Engedelmeskedni olyan embernek, akit nem ragyog be a legitimitás: észvesztő gondolat”, írja Weil (Jelenits István fordításában).

5. Rendet, nyugalmat, társadalmi harmóniát kívánni a XXI. században is annyi, mint elsősorban magamtól követelni meg, amit mástól várok el. Ha egy egész társadalom kötelességévé tesszük mindazt, amit az egy személy követel meg magától, akkor az igazságosság társadalmi atmoszférává lesz. Leszívárog a földbe, elkerülhetetlenül begyökeresedik. Csakis ez s így teremthet közmegegyezéssel rendet. Ha egyszer kihuny köztünk a Kozmoszban irányító Lényegi Rend tisztelete, „olyan borzalmak történhetnek, melyek pusztításban még a koncentrációs táborokon és az atomfegyvereken is tútesznek” (Heisenberg).